

- ekonomicznego we Wroclawu.* – 2014. – № 329. – Pp. 161-170 [On-line]. – access mode : <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171285819>.
5. Lee, T. (1995): The Professionalization of Accountancy, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 8(4), 48-69.
6. Leung, P., Cooper, B., (1994). Ethics in Accountancy: A classroom experience, *Accounting Education*, 3(1), 19-33.
7. Nathan, D. (2015). How South African societal and circumstantial influences affect the ethical standards of prospective South African Chartered Accountants, *African Journal of Business Ethics*, 9, 42-62.
8. West, A. (2017). The ethics of professional accountants: An Aristotelian perspective. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 30(2), 1-28.
9. Безручук С. Л. Якість фінансової звітності через призму професійної етики бухгалтера [Електронний ресурс] / С. Л. Бузручук. – Режим доступу: [https://doi.org/10.26642/jen-2017-4\(82\)-3-8](https://doi.org/10.26642/jen-2017-4(82)-3-8).
10. Кодекс етики професійного бухгалтера : редакція від 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://lexinform.com.ua/wp-content/uploads/2018/09/Code-of-Ethics_ukr.pdf.
11. Лугова О. І. Професійна етика в роботі бухгалтера [Електронний ресурс] / Лугова О. І., Єременко А. В., Кириченко І. О., Косовська І. С. – Режим доступу: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Lugova-O.-I.-Yeremenko-A.-V.-Kirichenko-I.-O.-Kosovska-YU.-S..pdf>.
12. Федорак Я. Миф про корпоративну «прозорість» [Електронний ресурс] / Я. Федорак // [Management.com.ua](http://www.management.com.ua). – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/notes/corporate-transparency-myth.html>.

References:

1. Adams, C.A. (2004). The Ethical, Social and Environmental Reporting-Performance Portrayal Gap. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 17(5), 731-757. [in English].
2. Ahinful, G., Addo, S., Boateng, F., Boakye, J. (2017), Accounting Ethics and the Professional Accountant: The Case of Ghana. *International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting*, 1 (1). 30-36 [On-line]. – access mode : https://www.researchgate.net/publication/330539575_Accounting_Ethics_and_the_Professional_Accountant_The_Case_of_Ghana. [in English].
3. Imhoff, J. EA, (2003), Accounting quality, auditing and corporate governance, *Accounting Horizons*, 117–28. [in English].
4. Kogut I. Etyka w rachunkowości a jakość sprawozdań finansowych / I.Kogut // *Prace naukowe uniwersytetu ekonomicznego we Wroclawu.* – 2014. – № 329. – Pp. 161–170 [On-line]. – access mode : <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171285819>. [in English].
5. Lee, T. (1995): The Professionalization of Accountancy, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 8(4), 48-69. [in English].
6. Leung, P., Cooper, B., (1994). Ethics in Accountancy: A classroom experience, *Accounting Education*, 3(1), 19-33. [in English].
7. Nathan, D. (2015). How South African societal and circumstantial influences affect the ethical standards of prospective South African Chartered Accountants, *African Journal of Business Ethics*, 9, 42-62. [in English].
8. West, A. (2017). The ethics of professional accountants: An Aristotelian perspective. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 30(2), 1-28. [in English].
9. Bezruchuk S. L. *Yakist finansovoyi zvitnosti cherez pryzmu profesiynoyi etyky bukhhaltera* / Bezruchuk S. L. [On-line]. – access mode : [https://doi.org/10.26642/jen-2017-4\(82\)-3-8](https://doi.org/10.26642/jen-2017-4(82)-3-8). [in Ukrainian].
10. Kodeks etyki profesijnogo bukhhaltera : pryiniaty 2012 roku [On-line]. – access mode https://lexinform.com.ua/wp-content/uploads/2018/09/Code-of-Ethics_ukr.pdf. [in Ukrainian].
11. Luhova O. I. *Profesiynna etyka v roboti bukhhaltera* / Luhova O. I., Yeremenko A. V., Kyrychenko I. O., Kosovska I. S. [On-line]. – access mode : <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Lugova-O.-I.-Yeremenko-A.-V.-Kirichenko-I.-O.-Kosovska-YU.-S..pdf>. [in Ukrainian].
12. Fedorak Y. A. Mif pro korporativnu «prozorist» / Fedorak Y. A. // [Management.com.ua](http://www.management.com.ua). - [On-line]. – access mode <http://www.management.com.ua/notes/corporate-transparency-myth.html>. [in Ukrainian].

Рецензент д.е.н., професор Плаксієнко В.Я.

DOI: <https://doi.org/10.36910/6765-2308-8559-2019-4-36>

УДК 336.22

Сидоренко Р.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗЛОВЖИВАНЬ, ПРИЧИНИ ЇХ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЛІКВІДАЦІЇ

Досліджено особливості діяльності спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності в Україні. Виявлено основні недоліки функціонування спрощеної системи та найбільш значні напрями зловживань при сплаті єдиного податку. Подано пропозиції щодо оптимізації нормативного забезпечення роботи на єдиному податку та усуненню виявлених порушень.

Ключові слова: підтримка малого підприємництва, спрощена система оподаткування, обліку та звітності, єдиний податок, фізичні особи-підприємці, зловживання на єдиному податку, фіктивне підприємництво.

Sydorenko R.

SIMPLIFIED SYSTEM OF TAXATION: THE MAIN AREAS OF ABUSE, THE CAUSES OF THEIR EVENTS AND THE WAYS OF ELIMINATION

The features of the simplified system of taxation, accounting and reporting in Ukraine are investigated. The main shortcomings of the simplified system operation and the most significant areas of abuse in the single tax payment were identified. Suggestions on optimization of single tax regulatory support and elimination of detected violations submitted.

Keywords: small business support, simplified taxation, accounting and reporting system, single tax, sole proprietorships, single tax abuse, bogus entrepreneurship.

Сидоренко Р.В.

УПРОЩЕННАЯ СИСТЕМА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ: ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЙ, ПРИЧИНЫ ИХ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И ПУТИ ЛИКВИДАЦИИ

Исследованы особенности деятельности упрощенной системы налогообложения, учета и отчетности в Украине. Выявлены основные недостатки функционирования упрощенной системы и наиболее значительные направления злоупотреблений при уплате единого налога. Представлены предложения по оптимизации нормативного обеспечения работы на едином налоге и устранению выявленных нарушений.

Ключевые слова: поддержка малого предпринимательства, упрощенная система налогообложения, учета и отчетности, единый налог, физические лица-предприниматели, злоупотребления на едином налоге, фиктивное предпринимательство.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Стимулювання до створення нових суб'єктів підприємництва, їх підтримка та допомога у розвитку є одним із основних напрямів функціонування ефективної ринкової економіки. Виконуючи ці завдання держава, майже безвитратно, отримує нових платників податків та зборів, створює додаткові робочі місця, скорочує безробіття, розвиває конкуренцію, насичує ринок новими товарами та послугами тощо.

Створення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для малого підприємництва є першим і основним кроком у державній підтримці його розвитку. Мале підприємництво є найбільш чисельним та найбільш поширеним сектором економіки. Новий суб'єкт господарювання повинен затрачати мінімум часу на документальне обслуговування своєї діяльності (облік господарських операцій, розрахунків сум податкових платежів, заповнення форм звітності) щоб зосередити основні свої витрати часу та вкладення коштів на розвиток власної справи.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Підтримка малого підприємництва та стимулювання його розвитку завжди було у центрі уваги як вітчизняних, так і закордонних вчених. Питання вдосконалення вітчизняної спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності досліджували В.А. Ільяшенко, С.І. Логвіновська, В.О. Орлова, М.О. Слатвінська та інші. Серед закордонних дослідників спрощених систем оподаткування малого підприємництва слід виділити праці Е. Вислоцької, Т. Верезубової, Л. Страховської та Е. Янчікової. Однак, поширення практики застосування єдиного податку для фіктивного підприємництва спонукає до подальших досліджень по даному напрямку.

Цілі статті. Метою статті є виявлення існуючих недоліків спрощеної системи оподаткування обліку та звітності і найбільш поширених випадків незаконного використання цієї системи для ухиляння від сплати податків і зборів. На основі проведеного аналізу будуть подані пропозиції щодо вдосконалення по даному напрямку досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Перший варіант спрощеної системи оподаткування обліку та звітності був затверджений Указом президента України “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” № 727/98 від 03.07.1998р. З того часу відбулось багато змін у нормативній базі щодо єдиного податку і, у теперішній час, основні його положення регламентує Податковий кодекс України. ПКУ виділяє 4 групи платників єдиного податку (таблиця 1) [1].

Таблиця 1.

Вимоги до груп платників єдиного податку

Група платників	Суб'єкти господарювання, що можуть здійснювати діяльність	Дозволені види діяльності	Максимальний розмір річного доходу	Дозволена кількість працівників	Розмір єдиного податку
перша	фізичні особи	роздрібним продажем товарів з торгівельних місць на ринках, надавати побутові послуги населенню	300 тис. грн.	заборонено мати найманих працівників	щомісяця до 10 % від прожиткового мінімуму станом на 1 січня поточного року
друга	фізичні особи	надання побутових послуг населенню або платникам єдиного податку, виробництво або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства	1,5 млн. грн.	до 10 найманих працівників	щомісяця до 20 % від мінімальної заробітної плати станом на 1 січня поточного року
третя	фізичні та юридичні особи	всі види діяльності, окрім тих, що заборонені для платників єдиного податку	5 млн. грн.	без обмежень	3 % від доходу, у разі сплати ПДВ, або 5 % від доходу
четверта	Платниками єдиного податку цієї групи можуть бути сільськогосподарські товаровиробники у яких частка доходу від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва за попередній рік перевищує 75 % від загального обсягу доходу. Обмежень по обсягах діяльності та чисельності найманих працівників немає. Єдиний податок сплачується у % від вартості землі, що використовується суб'єктом господарювання у своїй діяльності.				

За даними державної фіскальної служби України станом на 1.02.2019р. здійснюють свою діяльність майже 1,25 млн. ФОП-платників єдиного податку (з яких 201 тис. – 1 група, 572 тис. – 2 група та 479,5 тис. – 3 група). Це складає 70,4 % від усіх зареєстрованих ФОПів в Україні [3].

Платники єдиного податку відіграють значну соціальну роль у функціонуванні національного суспільства – у суб'єктах мікропідприємництва, до яких відноситься переважна більшість платників єдиного податку, зайнято понад 25 % усього працездатного населення України і ця частка має тенденцію до зростання (таблиця 2).

Таблиця 2.

Зайнятість працівників у ФОП-суб'єктах мікропідприємництва у 2010-2017 роках

Рік	Загальна кількість зайнятих працівників у суб'єктах господарювання	Кількість зайнятих працівників у ФОП-суб'єктах мікропідприємництва	Частка зайнятих працівників у ФОП-суб'єктах мікропідприємництва
2010	10772,7	2708,1	25,14
2011	10164,5	2241,5	22,05
2012	9957,6	2062,8	20,72
2013	9729,1	2119,8	21,79
2014	8796,7	2253,4	25,62
2015	8180,0	2187,2	26,74
2016	8108,4	2172,0	26,79
2017	8141,0	2160,2	26,53

* Таблиця сформована на основі даних Державної служби статистики України [2]

Згідно чинного законодавства усі надходження від єдиного податку направляються до місцевих бюджетів. З кожним роком суми цих надходжень мають тенденцію до збільшення (рисунок 1). Окрім того також зростає і частка єдиного податку в доходах місцевих бюджетів. Слід відмітити, що з 2016 року було збільшено

базу оподаткування єдиним податком шляхом включення до його складу фіксованого сільськогосподарського податку (на даний час – 4 група єдиного податку). Це дало суттєвий ріст у загальній сумі надходжень по даному напрямку.

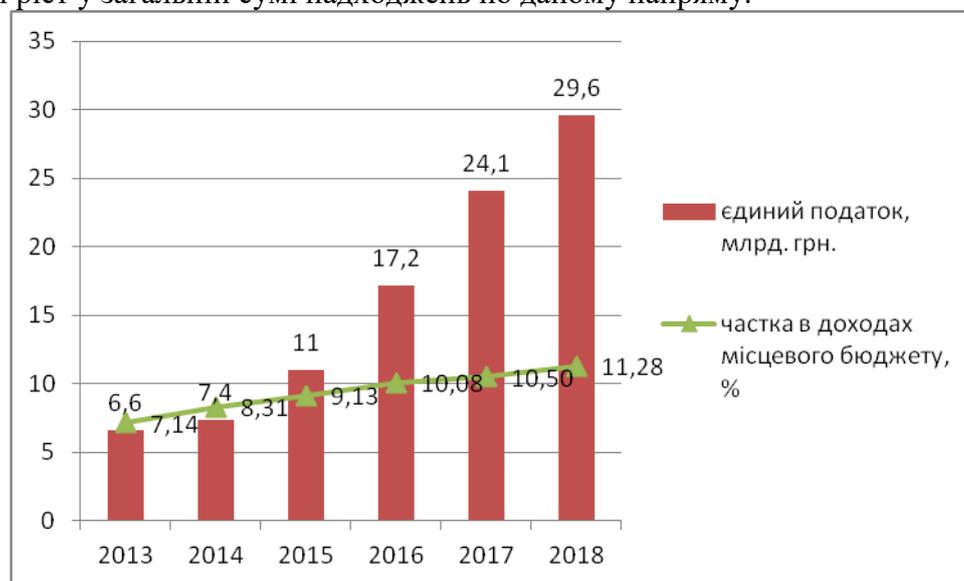

Рис. 1 Надходження сум єдиного податку та його частка в доходах місцевих бюджетів в 2013-2018 рр. [2]

Отже, на основі наведених даних, можна зробити висновок, що єдиний податок виконує значну позитивну роль в економіці держави стимулюючи зростання надходжень до місцевих бюджетів, розвиваючи мале та середнє підприємництво, допомагає у створенні нових робочих місць.

Оцінюючи міжнародний досвід, щодо політики підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу, слід відмітити, що в Європі давно оцінили та зрозуміли важливість його ефективної діяльності. У 2014 році в Європейському Союзі діяло понад 22 млн. платників податків, що підпадали під критерії малого та середнього підприємництва. В їх діяльності було зайнято понад 90 млн. працівників. Такі суб'єкти господарювання створили понад 58 % всієї доданої вартості країн Євросоюзу [8].

Досліджуючи польський досвід, щодо створення податкової підтримки діяльності малих та середніх суб'єктів господарювання, Е. Вислоцка та Т. Верезубова зазначають, що така система має існувати, оскільки позитивний ефект від її створення відобразиться на зростанні кількості суб'єктів господарювання та росту валового внутрішнього продукту країни. Прикладом такої системи в Польщі є лінійний податок – його мають право застосовувати особи, що здійснюють підприємницьку діяльність і він становить 19 % від отриманого доходу. Також, для підприємців певних напрямів діяльності, може встановлюватись фіксована ставка – сплата чітко визначеної суми незалежно від обсягів та результатів діяльності за період [6]. З 1 січня 2019 року для платників податків з доходом до 1,2 млн. євро за минулий рік ставка податку на прибуток знижена до 9 %.

Л. Страховска та Е. Янчікова вважають, що малі та середні підприємства відіграють ключову роль в економіці всього Європейського Союзу, а в словацькій економіці вони взагалі є її «наріжним каменем» та потребують законодавчої підтримки [7].

На противагу позитивним тенденціям від існування єдиного податку (спрощення оподаткування малого бізнесу, збільшення надходжень до місцевих бюджетів, простота відкриття та ведення власної справи тощо) дедалі частіше висловлюються думки про

те, що єдиний податок сьогодні стає одним з головних напрямків зловживань щодо ухиляння від сплати податків та «тінізації» національної економіки.

На проблеми спрощеної системи оподаткування в Україні звертають увагу і світові експерти. Так, у Меморандумі з Міжнародним валютним фондом (МВФ), що був підписаний у березні 2017 року, МВФ вимагав унеможливити використання спрощеної системи оподаткування тими, для кого вона не розрахована.

Основними напрямками «оптимізації» діяльності, за допомогою використання спрощеної системи оподаткування, є:

1) Вивід через підприємця-єдинника коштів з розрахункового рахунку та переведення їх у готівку (діяльність конвертаційних центрів). Існуючий підприємець, або спеціально для цього зареєстрований підприємець, виписує для суб'єкта господарювання-юридичної особи акт щодо надання певних фіктивних послуг чи виконання певних фіктивних робіт. Юридична особа зі свого розрахункового рахунку офіційно оплачує дані роботи (послуги). Підприємець, після отримання коштів на рахунок, знімає дану суму готівкою (сплативши певний відсоток банку за видачу готівки, в середньому він становить 0,75 – 1 %) і повертає її юридичній особі, залишивши собі певну частку знятих коштів «за послуги». Таким чином, юридична особа отримує у своє розпорядження не обліковану готівку для здійснення «тіньових» операцій. Відповідно, бюджет буде недотримувати значні суми податкових надходжень, в першу чергу ПДВ, у зв'язку з здійсненням юридичною особою розрахунків через не обліковані операції.

Найчастіше виписуються документи на проведення досліджень ринку, маркетингових досліджень тощо. Реальність здійснення таких робіт (послуг) надзвичайно складно фактично перевірити контролюючим органам і довести їх фіктивність.

2) «Розмивання бізнесу» – замість діяльності одного офіційного суб'єкту господарювання, зі значними обсягами реалізації, створюється мережа підприємців-«єдинників» через яких здійснюються всі господарські операції. Діяльність юридичної особи призводила би до офіційної сплати податку на прибуток, ПДВ та інших податків і зборів, в залежності від обсягів реалізації. Функціонування через мережу «єдинників» дозволяє суттєво зменшити суми податкових зобов'язань суб'єкта господарювання. Наприклад, «єдинник» другої групи буде лише щомісяця сплачувати (за умови відсутності найманих працівників) фіксовані суми єдиного податку (при ставці 20 % від мінімальної заробітної плати – 834,60 грн. в 2019 році) та ЄСВ (22 % від мінімальної заробітної плати – 918,06 грн. в 2019 році) і при цьому матиме можливість реалізовувати товари, роботи, послуги на суму до 1,5 млн. грн. в рік.

3) Легалізація товарів, що були ввезені на територію України без офіційного митного оформлення (контрабандним шляхом). Фізичні особи-підприємці платники єдиного податку 1, 2 та 3 групи (неплатники ПДВ) ведуть лише Книгу обліку доходів, тобто вести документальний облік витрат вони не зобов'язані. Таким чином вони можуть виписувати офіційні документи на продаж товарів, які будуть слугувати первинними документами, що підтверджують факт здійснення господарської операції.

4) Зменшення витрат на оплату праці шляхом реєстрування найманих працівників як підприємців та офіційну оплату їх роботи сумами, що менше розміру встановленої мінімальної заробітної плати. Інша частина винагороди виплачується працівнику неофіційно і не підлягає оподаткуванню. Таким чином втрачаються значні суми надходжень ЄСВ, ПДФО та військового збору.

5) Не обліковані готівкові розрахунки. Платники єдиного податку 1 та 2 групи з доходом до 1 млн. грн. не зобов'язані свої готівкові розрахунки проводити за допомогою касових апаратів. Денну готівкову виручку, такі суб'єкти господарювання,

повинні лише записувати в Книгу обліку доходів. Таким чином виникає можливість занижувати суми фактичної реалізації продукції (товарів) та перевищувати встановлені ліміти доходів для зазначених груп-платників єдиного податку і здійснювати продажі без касових апаратів на суму понад 1 млн. грн.

Загальні втрати доходів бюджету, від використання таких схем, експерти оцінюють (станом на 2017 рік) у 10 млрд. грн. [9]

В.І. Данилишин та О.М. Стефанків зазначають, що ідея спрощеної системи оподаткування застосовується неефективно. Її реформа має бути спрямована на очищення від зловживань, а не на її ліквідацію. Науковці вбачають основною проблемою єдиного податку складну загальну систему оподаткування і основний напрям реформ має бути саме на спрощення і оновлення загальної системи оподаткування [5].

Аналізуючи вище наведені випадки використання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності можна зробити висновок, що значна частина платників єдиного податку використовує дану систему не для розвитку власної справи в правовому полі, а для зменшення сум податкових платежів за допомогою існуючих недоліків чинного вітчизняного законодавства та відсутності чіткого контролю за даними напрямами «оптимізації» від контролюючих органів.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності створювалась для зменшення витрат часу малих суб'єктів підприємницької діяльності на організацію облікового процесу, складання реєстрів первинного та зведеного обліку, розрахунок податкового зобов'язання та подання звітності. На сьогоднішній день ця система виконує поставлені перед нею завдання лише частково:

- опис порядку початку діяльності (реєстрація фізичної особи-підприємця платника єдиного податку), самої системи спрощеного оподаткування, порядку ведення обліку та подання звітності розміщені в багатьох різних нормативних документах, що ускладнює загальне розуміння всього механізму діяльності на єдиному податку;
- затрати часу на ведення обліку залишаються на дуже високому рівні (для прикладу, якщо підприємець вирішує використовувати найману робочу силу, то йому додатково доведеться заповнювати понад 20 нових форм первинного та зведеного обліку, розробляти нові внутрішні положення діяльності тощо);
- форми звітності є складні для розуміння та заповнення підприємцями без спеціальної освіти;
- відсутній ефективний контроль за виявленням випадків використання спрощеної системи задля зменшення сум податкового навантаження;

Висновки. Існуюча спрощена система оподаткування, обліку та звітності в значній мірі не виконує покладені на неї завдання: значна кількість облікових реєстрів залишилась обов'язковою для використання, звітні форми складно самостійно заповнити без наявності спеціальних знань (відповідної освіти) і лише з простотою розрахунку сум податкових зобов'язань більш-менш все гаразд. Натомість, більшість суб'єктів господарювання використовують єдиний податок для зменшення («оптимізації») сум податкових платежів – перевагу, яка не повинна надаватись спрощеної системою у порівнянні з платниками податків на загальній системі.

Список бібліографічного опису:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
5. Данилишин В.І. Можливості зловживання спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності та напрями їх мінімізації / В.І. Данилишин, О.М. Стефанків // Інфраструктура ринку. – 2017. – № 7. – С. 285-290.

6. Wysłocka, E., Verezubova, T. 2016. Taxation rules of Polish and Belarusian small businesses. Polish Journal of Management Studies, 14 (1).
7. Strazovska L., Jancikova E. 2017. New regulations and their impact on small and medium enterprises in Slovak Republic. Actual Problems in Economics, 189 (3).
8. European Commission. Annual report on European SMEs 2014/2015. SME start hiring again. European Union.
9. Дубровський В. Рейтинг схем ухилення від податків: на чому український бюджет «втрачає» найбільше [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://voxukraine.org/uk/rejting-shem-uhilennya-vid-podatkov-ina-chomu-ukrayinskij-byudzhet-vtrachaye-najbilshe/>

References:

1. Tax Code of Ukraine. URL <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. URL <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Official site of the State Fiscal Service of Ukraine. URL <http://sfs.gov.ua>.
4. Official site of the Ministry of Finance of Ukraine URL <http://www.minfin.gov.ua>.
5. Danylychyn V. (2017) Abuse of the simplified system of taxation, accounting and reporting and directions of their minimization. Market infrastructure, 7, 285-290.
6. Wysłocka, E., Verezubova, T. (2016). Taxation rules of Polish and Belarusian small businesses. Polish Journal of Management Studies, 14 (1).
7. Strazovska L., Jancikova E. 2017. New regulations and their impact on small and medium enterprises in Slovak Republic. Actual Problems in Economics, 189 (3).
8. European Commission. Annual report on European SMEs 2014/2015. SME start hiring again. European Union.
9. Dubrovskiy V. Rating tax evasion schemes: what the Ukrainian budget is “losing” the most at. URL <https://voxukraine.org/uk/rejting-shem-uhilennya-vid-podatkov-ina-chomu-ukrayinskij-byudzhet-vtrachaye-najbilshe/>

Рецензент д.е.н., професор Барський Ю.М.

DOI: <https://doi.org/10.36910/6765-2308-8559-2019-4-37>